

Viện Pasteur Nha Trang

17:57' 22/08/2003 (GMT+7)

So với Viện Hải dương học, Viện Pasteur Nha Trang được thành lập trước đó trên 30 năm và là một cơ sở nghiên cứu và thực nghiệm khoa học quan trọng được xây dựng sớm nhất ở Nha Trang. Viện mang tên nhà bác học Pháp nổi tiếng, người đầu tiên trên thế giới tìm ra vi trùng, cũng là chi nhánh đầu tiên của Viện Pasteur Paris ở nước ngoài, xuất hiện chỉ 5 năm sau khi viện Pasteur Paris được thành lập và đi vào hoạt động.

Người sáng lập ra Viện Pasteur là Bác sĩ Alexandre Yersin, người học trò và người cộng sự đắc lực của nhà bác học L. Pasteur. Nhắc đến lịch sử của Viện, không thể tách rời tiểu sử về đời hoạt động của Bác sĩ Yersin. Ông sinh ngày 22-9-1863 tại La-van, một miền quê nước Thụy Sĩ, nằm trên bờ hồ Lê-man cách Giơ-ne-vơ khoảng 120km. Tổ tiên ông vốn là người Pháp nhưng đã sống ở Thụy Sĩ nhiều đời. Trong thời gian sang Paris chuẩn bị bảo vệ luận văn tốt nghiệp Đại học Y khoa ông đã xin trở lại quốc tịch Pháp. Nhưng thật ra ông chỉ sống và làm việc ở Paris hơn 2 năm, sau đó là những năm ông theo các chuyến tàu du lịch trên biển và cuối cùng ông đã dành trọn hơn 50 năm còn lại của đời mình để sống và làm việc chủ yếu ở Nha Trang, gắn với hoạt động của Viện Pasteur ở đây.

Nha Trang hồi đó mới chỉ là một xóm chài thưa thớt cạnh bờ biển nhưng thiên nhiên ở đây đã có sức hấp dẫn khiến sau khi tốt nghiệp Đại học Y khoa Paris được 2 năm, giữa lúc chân trời khoa học đang mở ra rạng rỡ trước mắt, nhà khoa học trẻ Alexandre Yersin đã rời Viện Pasteur Paris vừa mới được thành lập để lên đường đi Viễn Đông, qua rất nhiều xứ sở và cuối cùng ông đã chọn Nha Trang để sống và làm việc cho đến hết đời mình. Năm 1895, ông thiết lập ở Nha Trang một phòng thí nghiệm để điều chế huyết thanh trị bệnh dịch hạch. Nguyên do là trước đó, khoảng tháng 5-1894, ở Hồng Kông xảy ra vụ dịch hạch lớn chưa từng thấy, tỷ lệ tử vong lên tới 96%, khủng khiếp đến nỗi gần 100.000 người trong số 200.000 dân ở thành phố này đã phải hoảng sợ rời thành phố. Yersin lúc đó đang có mặt ở Đông Dương, ông đã đề nghị và được Chính phủ Pháp cho phép đi Hồng Kông để nghiên cứu nguyên nhân bệnh dịch hạch mà khoa học lúc đó chưa tìm ra. Đến Hồng Kông ngày 15-6 thì chỉ 5 ngày sau, ngày 20-6-1894, ông đã tìm ra loại trực trùng gây nên bệnh nguy hiểm này, từ đó loại trực trùng ấy được mang tên ông, Bacille Yersin, nay gọi là Yersinia Pestis. Sau đó ông trở về Paris để nghiên cứu điều chế huyết thanh điều trị bệnh dịch hạch dựa trên nguyên tắc vi trùng học mà Louis Pasteur đã đề xướng. Trong một thời gian tương đối ngắn, cùng với Bác sĩ Roux, ông đã nghiên cứu thành công cách chế huyết thanh miễn dịch để điều trị bệnh dịch hạch, hạ thấp được tỷ lệ tử vong đáng kể. Từ thành công này, ông nảy ra ý định thành lập tại Đông Dương một phòng thí nghiệm để điều chế huyết thanh trị bệnh dịch hạch và ông đã chọn Nha Trang, một vùng đất tươi đẹp trên bờ biển, có khí hậu vào loại lý tưởng lại tiện giao thông mà ông đã có cảm tình đặc biệt từ mấy năm trước. Phòng thí nghiệm của ông ở Nha Trang, cách xóm Cồn nơi ông ở hơn 1km, đầu tiên chỉ lợp bằng tranh trên mảnh đất của Viện Pasteur ngày nay. Đây là phòng thí nghiệm thứ hai ở Đông Dương sau phòng thí nghiệm ở Sài Gòn do Bác sĩ Albert Calmette thành lập theo yêu cầu của viên Toàn quyền Đông Dương năm 1890. Phòng thí nghiệm của Yersin không ngừng được mở rộng, không chỉ được nghiên cứu bệnh dịch hạch mà với mỗi quan tâm sâu sắc đến nền sản xuất nông nghiệp của xứ này, ông còn mở rộng việc nghiên cứu phòng và chống các bệnh dịch cho gia súc, trước hết là trâu, bò và trồng thí nghiệm một số cây công nghiệp quan trọng. Từ năm 1899 trở đi, phòng thí nghiệm của Bác sĩ Yersin ở Nha Trang đã nổi tiếng là một trung tâm nghiên cứu các bệnh dịch súc vật, đào tạo cán bộ thú y cho toàn Đông Dương về các mặt: bệnh lý, vệ sinh, tiêm chủng... Nhưng để làm được việc này đối với ông trong hoàn cảnh lúc ấy thật không dễ dàng. Cần phải có cơ sở chăn nuôi ngựa để sản xuất huyết thanh, cần phải khai hoang một vùng đất tương đối rộng lớn để trồng trọt. Để giải quyết khó khăn về mặt tài chính, ông phải ra Hà Nội xin gặp trực tiếp viên Toàn quyền Đông Dương lúc đó để xin được trợ cấp một khoản tiền 5.000 đồng để chi vào việc thiết bị và trả tiền thuê nhân công trong mấy tháng đầu. Sau khi hỏi ý kiến Bác sĩ Grall bấy giờ là Giám đốc Y tế Bắc Kỳ, viên Toàn quyền chỉ chấp nhận cấp cho ông số tiền là 100 đồng. Yersin đã từ chối không nhận số tiền này và trở về Nha Trang tìm cách khác để thực hiện ý đồ của mình. Ông đã nỗ lực với sự cố gắng cao nhất của mình; tận dụng sự giúp đỡ của bạn bè và cả tiền thưởng của Viện Hàn lâm khoa học Pháp thưởng cho ông để dùng vào việc khai hoang mở rộng vùng Suối Dầu dùng làm trại chăn nuôi và trồng trọt. Nhờ đó, cơ sở Suối Dầu được mở mang với trên 500 ha. Để có thêm đất đai, khí hậu phù hợp với cây trồng thí nghiệm, ông không dừng lại ở Suối Dầu mà còn tiếp tục tìm kiếm phát hiện những khu đất mới ở Hòn Bà, Đà Lạt. Ông đặt mua hạt giống của các thứ cây rau, cây hoa, từ Lyon (Pháp) mà ở Nha Trang không trồng được, mua giống các thứ cây ăn quả ghép như lê, đào, táo, mận từ Nhật Bản, mua giống cây quinquina Ấn Độ và Ấn Độ, cây cà phê, cây thuốc lá, cây ca cao, cọ dừa... ở nhiều nơi trên thế giới. Ông cũng là người đưa cây cao su vào trồng thành công đầu tiên ở Việt Nam với 30 ha có thu hoạch tại Suối Dầu. Năm 1902, viên Toàn quyền Đông Dương Paul Doumer triệu ông ra Hà Nội giao nhiệm vụ nghiên cứu thành lập trường Đại học Y khoa do ông làm Hiệu trưởng. Sau 2 năm thành lập trường Đại học Y khoa Hà Nội, cũng là trường Đại học đầu tiên của Đông Dương, ông tha thiết đề nghị được thôi chức hiệu trưởng để trở về Nha Trang tiếp tục sự nghiệp mà ông đang theo đuổi. Trở lại Nha Trang năm 1904, ông vận động Chính phủ Pháp và chính quyền thuộc địa cho nâng các phòng thí nghiệm vi trùng học ở Sài Gòn và Nha Trang lên thành Viện Pasteur Đông Dương. Yersin được cử làm Viện trưởng đầu tiên của Viện, trông coi cả 2 cơ sở Nha Trang và Sài Gòn. Sau đó ông tiếp tục lập thêm chi nhánh ở Hà Nội (Viện Pasteur Hà Nội năm 1920). Một chi nhánh ở Đà Lạt (Viện Pasteur Đà Lạt năm 1936). Ngoài 4 cơ sở chính này, ông còn lập ở Huế, Phnông-pênh, Viên Chăn, mỗi nơi một phòng thí nghiệm vi trùng học đặt dưới sự chỉ đạo của Viện Pasteur Đông Dương. Tại cơ sở ở Nha Trang, năm 1920, một ngôi nhà lầu 2 tầng được xây dựng lên. Năm 1939, phòng huyết thanh được chính thức hình thành. Từ đây, Viện Pasteur Nha Trang không chỉ sản xuất các loại vacxin, huyết thanh cung cấp cho nhu cầu trong nước mà còn cung cấp cho cả Lào, Campuchia, Thái Lan... Năm 1942, Viện xây dựng thêm một ngôi nhà 2 tầng đẹp đẽ, khang trang hơn, mặt trước nhìn ra biển với nhiều phòng thí nghiệm rộng rãi, trang bị mới hơn được thay thế. Yersin cũng là người quan tâm đặc biệt đến công tác đào tạo những người thay thế mình. Hầu như ở cơ sở nào do ông dựng nên khi công việc đã vào nề nếp, ông đều tìm người quản lý công việc thay thế mình để ông có điều kiện dành nhiều thời gian hơn cho công tác nghiên cứu khoa học. Ông cũng là người say mê thám hiểm, là người có công tìm ra và đề nghị xây dựng nên TP. Đà Lạt. Ông còn say mê quan sát thiên văn, thủy văn ở Nha Trang, chụp ảnh màu, quay phim... và ở lĩnh vực nào ông cũng có nhiều tìm tòi, đóng góp. Đài Khí tượng thủy văn tỉnh Phú Khánh được xây dựng khang trang với tòa nhà 4 tầng ngày nay ngay gần Viện Pasteur cũng là trên mảnh đất Yersin dùng đặt máy quan sát thiên văn khí tượng ngày trước và những số liệu quan sát quý giá đầu tiên còn để lại cũng là những số liệu ông đã ghi chép được, trong đó có những số liệu về thủy triều và biển Nha Trang cuối cùng ông ghi lại vào thời điểm 8 ngày trước khi

mất...

Yersin mất ngày 1-3-1943, vào lúc 1 giờ sáng, thọ 80 tuổi. Trước khi mất, ông rất tỉnh táo, dặn dò lại những người cộng sự hãy chôn cất ông một cách giản dị ở Suối Dầu, trên một ngọn đồi nhỏ nằm giữa vùng đất cơ sở chăn nuôi và trồng cây của Viện. Bác sĩ Jacotot, người kế vị Yersin làm Viện trưởng Viện Pasteur Nha Trang, chỉ sau khi Yersin qua đời, nghiên cứu các hồ sơ để lại, mới tìm thấy bản khai nguồn gốc gia đình của Yersin trong dịp xin quốc tịch Pháp, mới hay ngọn nguồn và đã công bố cho mọi người biết nhiều chi tiết trong cuộc đời đầy vẻ bí ẩn, trọn đời cống hiến cho sự nghiệp khoa học của nhà bác học nổi tiếng Yersin mà khi còn sống ông rất khiêm tốn, không hề nói về mình.

Sau Cách mạng Tháng Tám 1945, Viện Pasteur tiếp tục hoạt động dưới sự điều khiển của Kỹ sư Canh nông Đặng Văn Vinh. Chưa đầy 2 tháng sau, thực dân Pháp gây chiến trở lại chiếm Nha Trang, Kỹ sư Đặng Văn Vinh cùng một số người khác trong Viện đi theo kháng chiến. Năm 1946, Bác sĩ Jacotot sau khi bị Nhật bắt được thả ra, trở về tiếp tục làm việc ở Viện. Năm 1952, Viện Pasteur Đông Dương trở thành 4 viện: Pasteur Hà Nội, Sài Gòn, Nha Trang, Đà Lạt, gọi chung là Viện Pasteur Việt Nam.

Năm 1954, Pháp trao trả Viện Pasteur Hà Nội lại cho Chính phủ ta, ngày nay là Viện Vệ sinh dịch tễ Trung ương tại Hà Nội.

Năm 1958, Pháp chính thức trao trả 3 Viện Pasteur Sài Gòn, Nha Trang, Đà Lạt cho chính quyền Sài Gòn.

Sau ngày giải phóng 2-4-1975, Viện Pasteur Nha Trang tiếp tục hoạt động, đảm nhận chức năng nhiệm vụ của một Viện Vệ sinh dịch tễ các tỉnh ven biển miền Trung và công tác đào tạo cán bộ kỹ thuật xét nghiệm cho các tỉnh miền Trung, xây dựng tuyến trước, đi sâu nghiên cứu các mặt dịch tễ học, vi sinh vật học và miễn dịch học. Bộ phận sản xuất vacxin huyết thanh do Yersin tạo lập trước đây đã tách ra, trở thành Viện Vacxin huyết thanh Việt Nam, lấy Nha Trang làm cơ sở chính.

Đến thăm Viện Pasteur Nha Trang ngày nay, sau khi được chứng kiến tận mắt những thành tựu của Viện trong gần thế kỷ qua, những bước trưởng thành và phát triển của Viện từ ngày giải phóng đến nay, khách còn có thể thăm phòng lưu niệm Yersin, nơi đây còn lưu giữ nhiều kỷ vật về cuộc đời của nhà khoa học sáng lập Viện, hoặc có thể đi xuôi theo Quốc lộ I về phía Nam khoảng 20km thăm Trại Thực nghiệm chăn nuôi Suối Dầu. Nơi đây có ngôi mộ của Yersin nằm trên một ngọn đồi nhỏ, xung quanh cây cối tốt tươi, cách Quốc lộ I khoảng 500m. Mộ được xây đúc bằng xi măng, sơn màu xanh mát dịu, trên mặt có đắp hàng chữ nổi giản dị: "ALEXANDRE YERSIN (1863 - 1943)".

Hơn nửa thế kỷ đã trôi qua, kể từ ngày Yersin qua đời, TP. Nha Trang và Viện Pasteur do ông tạo lập ngày càng phát triển "đàng hoàng, to đẹp hơn", và những câu chuyện về cuộc đời hoạt động khoa học sôi nổi không biết mệt mỏi của ông cống hiến cho cuộc sống và hạnh phúc của con người vẫn được lưu truyền trong mọi tầng lớp nhân dân, nhất là ở Nha Trang, Khánh Hòa. Đã đến thăm hoặc làm việc với Viện Pasteur Nha Trang, hầu như các đoàn khách trong nước và quốc tế đều coi sẽ là một thiếu sót không thể bù đắp được nếu không được tới Suối Dầu viếng thăm mộ ông...